

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע פקודי החודש תשפ"ה

הרוח, הגשם והלוח העברי
הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

למה התורה לא מתחילה בפרשת החודש אותה נקרא כמפטיר בשבת הקרובה? שאלה זו נשאלה על ידי חז"ל והובאה גם בפירוש רש"י הראשון על התורה. זהו סימן מובהק לחשיבותו של הלוח העברי, שמופיע כאן לראשונה במקורותינו. בדברינו לשבת פרשת בא תשס"ה הסברנו מדוע הלוח העברי כל כך חשוב. נוסיף עוד כמה היבטים עקרוניים.

קביעת חודש ניסן כחודש הראשון כוללת בתוכה כמה הכרזות:

א. התורה רואה חשיבות מרובה בקביעת לוח המתחשב גם במושג 'שנה', המבוססת על מספר הימים בהם מסיים כדור הארץ להקיף את השמש, וגם במושג 'חודש' המבוסס על מספר הימים בהם מסיימת הלבנה את סיבובה סביב כדור הארץ ומתרחש מולד חדש. השמש היא קבועה, הירח לעומתה מבחינתנו מתחדש ומשתנה. במקור היה צריך כל חודש להעיד על ההתחדשות ובימינו אנו מחשבים ממוצעים. החקלאות המספקת את מחייתנו מבוססת על ההתקדמות בלוח השנה השמשי הקבוע, אבל ההתחדשות האנושית, שהיא תוצאה של הריון ולידה מבוססים על המחזוריות החודשית. זה רמזו גם בביטוי מולד, המבטא חודש חדש והופעה של צאצא חדש. הלוח העברי משדר לנו כי מסורת וקביעות חשובים, אבל גם יצירתיות וחידוש חשובים לא פחות. אחד מהם בלבד לא מספיק, רק שילוב של מסורת, קביעות ויצירתיות מניב את התוצאה הרצויה = חיים יהודיים מלאים ומאוזנים.

ב. גם החגים אותם אנו חוגגים משדרים איזון ושילוב, ולא "שלטון" מוחלט של גורם אחד. הרגלים בבסיסם מבטאים ומציינים מועדים חקלאיים קבועים. חג המצות (בלשונו חג הפסח) הוא קודם כל חג האביב, כמאמר הכתוב "את חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות פאָר פֿאַר צִיִּיִן לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב". קציר השעורה והחיטה קשורים לאביב. רק אחר כך, על בסיס זה, מקבל החג משמעות רוחנית של ציון הגאולה ממצרים, שיש לה משמעות רוחנית עצומה בחיינו: "כי בו נצאת ממצרים..." (שמות כג, טו). גם חג השבועות הוא "וחג שבעת תעשה לך בפרי קציר חטים" (שמות לד, כב), זמן התחלת הבאת הביכורים משבעת המינים, ועל בסיס זה הוא מקבל משמעות של "זמן מתן תורתנו". כך גם חג הסוכות שהוא קודם "וחג האסיף תקופת השנה" (שם), ואז הוא מקבל משמעות רוחנית, ענני הכבוד "למען ידעו דרתיכם כי בספות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ד' אלקיכם" (ויקרא כג, מג). המסר הוא כי התורה היא 'תורת חיים' שניתנה לאנשים עם שתי רגליים על הקרקע, שעובדים את אדמתם ולא סומכים על הנס או על הצדקה. ראשם צריך לשאוף לשמים, לזכות לענני הכבוד והשכנת שכינה, ולהקדים את הרוח לגשם. השילוב בין בנין הארץ והשאיפות הרוחניות הוא דרך החיים המועדפת לכלל.

ג. הלוח העברי איננו רק גורם מאחד מבחינת ציון המועדים והחופשה מהעבודה, שהיא חלק מעולם החול. הלוח העברי מבטא את הרעיון שניתן לחזור בפועל אל הימים שהתקדשו בעבר. בכל שנה צריך לקדש מחדש את הזמן. זה כוחו של עם ישראל, שהוא ורק הוא, מקדש את החודש ומתוך כך, הוא ורק הוא, מקדש את הזמנים. כך אנו מדגישים בנוסח התפילה, "מקדש ישראל והזמנים". ישראל הם מקדשי הזמן, כך אנו צועדים בדרך שסללו לנו אבותינו ומחדשים אותה, כמאמרו של הראי"ה זצ"ל "הישן יתחדש והחדש יתקדש".

הבה נתפלל להתחדשות עולם הרבה יותר מתוקן, הרשע יעלם, החטופים יחזרו, הנחמה תרבה, אביב רוחני ילווה את האביב של התחדשות עולם הטבע בארץ ישראל, שבה גם בניינה החומרי הוא חלק מהמציאות הרוחנית הקדושה.

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב)

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

לעי לוי ז"מ

הרב ד"ר ג'רי האכבוים	פרופ' ישראל אהרנטי	מר משה וסרצוג	הרב יהושע רוזן	הרב ישראל רוזן	הרב שלמה מרזל
י"ח באדר ב' תשפ"ב	י"ד בכסלו תשפ"ג	כ' בתשרי תשפ"א	ט"ו באדר א' תשפ"ב	י"ג בחשוון תשע"ח	י' באייר תשע"א
מר שמואל וגב' אסתר שמש	הרב שלמה מרזל	הרב ראובן וחיה לאה אברמן	מר יצחק וגב' נעמי טרשנסקי	ר' שמואל וגב' רבקה ברנדמן	ר' שמואל וגב' רבקה ברנדמן
י"ז בסיוון / כ' באב	י' באייר תשע"א	ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	ט"ז בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א
הרב אשר וגב' סוזן וסרטייל	ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד	הרב שמואל כהן	מר יצחק וגב' נעמי טרשנסקי	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן
ט"ז בכסלו / אלול תש"ף	(שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	שבט תשפ"א	כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד
ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טויבע כרמל	ר' אברהם ומרת גיטה קליין	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי	צפורה בת יונה דונייר ע"ה	צפורה בת יונה דונייר ע"ה
ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	י"ח באייר / ד' באב	כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	נלב"ע י"ב אדר א'	נלב"ע י"ב אדר א'
גב' ג'ולי קושיצקי	גב' מירה קושיצקי	הרב יעקב (ג'רי) פרנקל	מרת לאה מאיר	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן
י"ט באדר ב' תשפ"ב	נלב"ע כ"ב בסיוון תשפ"ג	ט' בטבת תשפ"ב	כ"ז בניסן תשפ"ב	מנחם אב תשפ"ד	מנחם אב תשפ"ד

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 2 Bruriya St., Jerusalem 91080

www.ERETZHEMDAH.ORG טל: 02-5371485 info@eretzhemdah.org

חֲמַדַּת הַשָּׁבֶת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

זימון כאשר לא כולם מברכים

במסכת ברכות (דף מה ע"ב) אומר רבא שאם שלושה אוכלים יחד, אחד מפסיק לשניים, ואין שניים מפסיקים לאחד. אך לפני משורת הדין האחד רשאי להפסיק עבור שניים, כפי שהיה עושה רב פפא. בפרק ז' מהלכות ברכות הרמב"ם מפרט הלכות רבות בדרך ארץ והלכות בין אדם לחברו בסעודה. בהלכה ו' הרמב"ם מביא את ההלכה הזאת, ואומר שאם שלושה אוכלים באותו השלחן, משהפסיקו השניים, על השלישי להפסיק את אכילתו כדי לזמן אתם. רש"י בסוגיה מפרש שאם השניים סיימו את סעודתם ורוצים לזמן, דרך ארץ הוא שהשלישי יפסיק את סעודתו כדי שיוכלו לברך את ברכת הזימון ולברך, ולאחר מכן הוא רשאי לשוב ולסיים את סעודתו. תלמידי רבינו יונה (המובא במסכת ברכות על דפי הרי"ף) אומרים יותר מכך: אין בכך מידת דרך ארץ בלבד, אלא יש חובה לשלישי לעצור את אכילתו ולענות לזימון של האחרים. אם הזימון הוא הקדמה לברכת המזון בלבד, מה משמעות המענה על הזימון? לכאורה הזימון כשמו כן הוא: נועד לזמן את המסובים לברכת המזון. לפי הרמב"ם זהו אכן מה שקורה: השניים מסיימים את אכילתם, ועל השלישי מוטל לעצור את אכילתו גם הוא. אבן האזל מבין שבמקרה של הרמב"ם אחד מהשניים יזמן, והשלישי יהיה חייב לברך את כל ברכת המזון יחד עם שני האחרים. כאמור, היגיון רב יש בדבר: אם זימנו אותך לברך, עליך לברך. אך כאמור, רש"י ותרי"י אומרים שהוא רשאי לענות ולהמשיך באכילתו (לפי רש"י מדין דרך ארץ ולפי תרי"י מחובת הזימון, ככל הנראה). מה משמעות הזימון אם האדם מיד ממשיך לאכול? על כרחנו שהזימון נושא תוכן עצמאי. הוא אינו רק מכין אותנו לברכת המזון, אלא גם מודה לקב"ה על משהו. הצענו שבסעודת האחרונים שהזימון נועד להודות לקב"ה על הנאת האכילה המשותפת. לכאורה כך יש לבאר את שיטת רש"י ותרי"י: השלישי עונה ומברך את הקב"ה על האכילה המשותפת. לאחר מכן הוא ימשיך באכילתו, ובסוף האכילה, אחרי ששני האחרים כבר עזבו, הוא יברך את הקב"ה על האוכל שאכל. זו הודאה נפרדת שניתן להודות עליה בנפרד. הרשב"א אומר עוד מעבר לכך: נניח שהשלישי אינו רוצה לברך. לפי הראשונים האחרים, הם ייאלצו להמתין לכך שיענה לזימון. אך הרשב"א אומר שאם השלישי אינו עונה, שני האחרים רשאים לזמן, בין אם הוא יענה ובין אם לאו. כיצד? לכאורה התשובה היא ששני האחרים מודים לקב"ה על האכילה המשותפת. הם זקוקים לנוכחות שלו כדי שהזימון יכלול את שלושה אוכלים, אך אין צורך בברכה שלו. הרי ההודאה על האכילה המשותפת היא על האכילה המשותפת, לא על הברכה המשותפת.

אחד שביקש לברך

נשוב לרב פפא, שהפסיק כאשר אחד סיים לאכול. לפי הרמב"ם הכוונה היא שמצד הנימוס רב פפא החליט להפסיק את סעודתו ברגע שאחד הסועדים הפסיק. כאמור, אין לכך קשר להלכות זימון, וכפי שהצענו, יתכן ולשיטתו לא יתכן קשר להלכות זימון: זימון הוא הכנת המסובים לברכת המזון. אם האחרים אינם מוכנים לברכת המזון, אי אפשר "לזמן" אותם לכך. אך הרשב"א, כאמור, הבין שהסוגיה עוסקת בזימון. אך הוא מתלבט מה יהיה הדין אם האחד סיים את סעודתו ורוצה ללכת. הוא אומר שלכאורה יהיה עליו לשכנע את האחרים שיענו לזימון שלו. אך רב האי גאון אומר שהוא יברך וילך ללא זימון (ומדברי האחרונים נראה שזו שיטה מקובלת בקרב הגאונים). מדוע? הבית יוסף מצמצם את העניין, ואומר שאם לאדם עשוי להגיע הפסד אם לא ילך, והאחרים אינם מסכימים לענות לזימון, לא יתכן שהם יכבלו אותו ויגרמו לו להפסד. אך הב"ח חולק על טענה זו, ואומר שכוונת הגאונים לעניין עקרוני: הב"ח מסביר שלפי שיטת הגאונים, חובת הזימון חלה כאשר שניים מתוך השלושה רוצים לברך. הרי זו המהות של הזימון: להזמין את האחרים לברכת המזון. אם האחרים אינם מברכים, אין בכך "זימון", וממילא חובת הזימון אינה חלה. ראוי להדגיש ששיטת הגאונים (ע"פ הב"ח) היא הצד ההפוך של השיטה שעסקנו בה עד כה. אם הזימון הוא הודאה לקב"ה על הישיבה המשותפת, חובתה חלה מעת שאכלו יחד. לפי הגאונים החובה חלה רק בעת ההכנה לברכת המזון. מה שאומר שלשיטתם הזימון הוא הכנת המסובים לברכת המזון, בלבד. לכן היא חלה רק כאשר הם מוכנים לברכת המזון. למעשה המשנה ברורה פוסק בבית יוסף, שמבחינה עקרונית יש לשכנע את האחרים לענות לזימון, ואם הם מסרבים מותר לברך ללא זימון רק אם יש חשש שעיכוב יגרם להפסד.

תנאי להתנתק מהזימון המרכזי

הבעיה הזאת נפוצה מאוד. אדם מגיע לחתונה ויודע שהיא תמשך זמן ארוך ביותר אחרי שהוא ירצה לצאת (יש לציין שבחתונות רבות משתתפים מאות אנשים, אך ברכת המזון והשבע ברכות מתעכבים עד שעה מאוחרת מאוד, ופעמים שבקושי מצליחים לکنס מניין לשבע ברכות. כמובן שמן הראוי לקבוע את ברכת המזון בזמן מוקדם יותר בכדי לזכות את הציבור בברכת המזון של הנישואין). הפוסקים נשאלו אם יש פתרון למצב הזה. רב גדול שאל את הרב פיינשטיין אם נכון יותר לאכול מיני מזונות בכדי לא להסתפק בחובת הזימון. הרב פיינשטיין מעיר לו שיתכן שיש בכך בעיה, שכן במסגרת סעודה גדולה יתכן שאכילת פת הבאה בכיסנין מחייבת בברכת המזון. לכן הוא מפנה לתשובה של הגר"ש קלוגר שאמר שאדם יכול להתנות שהוא אינו מתכוון להתחייב בחובת הזימון, וכך יהיה רשאי לצאת ללא זימון. יש לבחון את פשר התנאי: האם הכוונה היא שהוא אינו מתכוון ליהנות מהאכילה המשותפת ובכך להיפטר מהודאה עליה? או שמא הכוונה היא כך: אני חפץ להתחייב בברכת המזון מן התורה ולהודות לקב"ה על סעודתי כראוי. אך אם אתחייב כדן הרגיל, זה יסבך אותי בהמשך. לכן מראש אני מגלה דעת שברכת המזון תהיה ללא זימון לברכה, מכיוון שהאפשרות השנייה היא שלא אתחייב ולא אברך כלל. מקובל לסמוך על דבריו להלכה ולמעשה. ברם נראה שהדברים עדיין צריכים חידוד. שנוכה לכוון לדעת התורה.

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ה)

Torino, Italy

טורינו, איטליה
שבט תשס"א

שמו של הגר בכתובה

שאלה

כיצד יש לכתוב את שמו של הגר בכתובתו? הגר שבא לפני מתבייש בכך ומבקש להשמיט פרט זה בכתובה.

תשובה

גר צדק הנושא אשה, יכתבו בכתובתו את שמו הפרטי: ... בן אברהם אבינו¹, מכיוון שהכתובה משמשת כמיסמך לעניין יוחסין².
וכן יש לכתוב אצל מי שאביו הביולוגי יהודי ואמו נכריה³.

כדי שלא לביישו, יש להנחות את מקריא הכתובה בזמן החופה, להשמיט פרט זה ולא להקריאו בקול רם.

¹ שו"ת הרא"ש (כלל טו סי' ד).

² כיון שאם ישא גיורת, בתו אינה רשאית להינשא לכהן. שו"ע אבן העזר (סי' ז סעי' כא).

³ "מנחת יצחק" (ח"א ת' קלו), "משפט הכתובה" (ח"א עמ' רעו).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מו"ר הרב משה מרדכי בן זינה זיסל

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:

שמואל בן ברוך	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	טל שאול בן יפה	החייל, איתמר חיים בן ציפי ציפורה
אוראל בן דליה	רות צפורה בת חנה	ישי בן מרים	הילל בן תמר שפרה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה דוד בן רחל
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	שלומית בת לאה	יאיר ידידיה בן מיכל בינה	משה בן רחל חווה ראנלה בת פייגא
שלמה בן שולמית	עובדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	עודד בן חיה	משה בן אסתר חיה
ר' יצחק בן בריינדל גיטה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	רבקה בת שרה בלה	מינדה לאה בת ליפשה	

לענין סווי בת עליזה כהן ז"ל נלביע כ"ד בחשוון תשע"ח	לענין חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלביע ז' בתשרי תשע"ה	לענין גב' לורין הופמן ז"ל	לענין רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לענין שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלביע סיון תשע"ט
לענין הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד				

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן,
יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח ובירור מקיפים במקורות.
בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון,
מדיניות פסקלית ומוניטריט, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה,
כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה